

อัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวในนวนิยายเรื่อง *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม*

Teochew-ness Identity in the Novel *Fah Likhit: From Shantou to Siam*

ZHENG ZHONG*, วีรวัฒน์ อินทรพร

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

*Email : zhengzhong712@163.com

บทคัดย่อ

งานบทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม* โดยใช้วิธีวิจัยเอกสารและวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีบทนิยาย ผลการวิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้ได้นำเสนออัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอาหารการกิน สะท้อนความพิถีพิถันในการเลือกสรรวัตถุดิบที่เน้นรสชาติ และการใช้อาหารเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างเสริมมงคล 2) ด้านค่านิยม โดดเด่นเรื่องความมั่งคั่ง บากบั่น ความกตัญญูต่อบุพการี และจิตสำนึกรักในมาตุภูมิ 3) ด้านประเพณีความเชื่อ ยึดโยงกับวิถีปฏิบัติในการไหว้เจ้าขอบุตร พิธีสมรสที่แฝงนัยยะมงคล และการรำลึกบรรพบุรุษในวันเซ็งเม้ง 4) ด้านภาษาเป็นสื่อกลางถ่ายทอดคำสอนผ่านสำนวนสุภาษิตและการตั้งชื่อลูกหลานเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ และ 5) ด้านศิลปะการแสดง สะท้อนผ่านงิ้ว แต่จิวอันเป็นมหรสพที่รวบรวมศาสตร์และศิลป์ในการหล่อหลอมวินัยและโลกทัศน์ของชาวแต่จิวไว้ได้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้ช่วยชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางจิตวิญญาณที่ชาวไทยเชื้อสายจีนใช้ยึดเหนี่ยวเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ ความเป็นแต่จิว นวนิยาย *ฟ้าลิขิต* จากชั่วเถาสู่สยาม

Abstract

This research article aims to analyze the Teochew-ness identity portrayed in the novel *Fah Likhit: From Shantou to Siam*, employing a documentary research method based on the literary text. The findings reveal that the novel presents Teochew-ness identity through five dimensions: 1) Culinary culture: reflecting meticulousness in selecting ingredients that emphasize natural flavors, and the use of food as a cultural symbol for auspiciousness; 2) Values: highlighting perseverance, filial piety, and a deep sense of attachment to the motherland; 3) Traditions and beliefs: rooted in the practices of praying to deities for offspring, wedding ceremonies embedded with auspicious meanings, and ancestor remembrance during the Qingming Festival; 4) Language: serving as a medium to transmit teachings through idioms and proverbs, as well as the naming of descendants to carry on the family's legacy; and 5) Performing arts: reflected through Teochew opera, a comprehensive theatrical art that integrates various disciplines to shape the discipline and worldview of the Teochew people. Furthermore, this research highlights that the Teochew-ness identity depicted in this novel functions as a spiritual anchor that Thai-Chinese people relied upon for survival amidst political turmoil.

Keywords : Identity, Teochew-ness, Novel, *Fah Likhit*, *From Shantou to Siam*

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนกับสยามมีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและลึกซึ้ง ดังที่ สุรสีห์ อมรวิชช์ศักดิ์ (2567, น. 4-8) กล่าวว่า สายสัมพันธ์นี้ปรากฏชัดเจนแม้ในราชสำนัก โดยพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง คือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนทรงพระนามว่า “เจิ้งเจา” หรือ “แต่เจียว” ขณะเดียวกัน ความร้นแร้นจากภัยธรรมชาติและวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในประเทศจีน ก็เป็นปัจจัยผลักดันสำคัญให้ชาวจีนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งแต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง และ จีนแคะ ซึ่งล้วนมีอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมเฉพาะของตน ตัดสินใจอพยพข้ามน้ำข้ามทะเลมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสยาม ดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์และผู้คนโอบอ้อมอารี ซึ่งการอพยพดังกล่าวนับเป็นการเดินทางมา “ตายเอาดาบหน้า” เพื่อแสวงหาชีวิตใหม่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

ปรากฏการณ์การอพยพและการตั้งรกรากดังกล่าว ได้รับการถ่ายทอดผ่านแวดวงวรรณกรรมไทยมาอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากผลงานอันทรงคุณค่าอย่าง *จดหมายจากเมืองไทย* (2512) ของโบตัน *อยู่กับกัง* (2519) ของหยก บุรพา และ *ลวดลายมังกร* (2533) ของประภัสสร เสวิกุล ซึ่งได้ฉายภาพชีวิตและการปรับตัวของชาวจีนอพยพได้อย่างทรงพลัง อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมเหล่านี้มักนำเสนอภาพ “ชาวจีน” ในลักษณะองค์รวม โดยมิได้จำแนกอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มภาษาถิ่นใดอย่างชัดเจน อีกทั้งยังมุ่งเน้นบอกเล่าวิถีชีวิตในมิติ “ภายหลัง” การอพยพมาตั้งรกรากในสยามเป็นหลัก จึงทิ้งช่องว่างสำคัญสองประการ ได้แก่ ยังขาดการเจาะลึกอัตลักษณ์ของชาวจีนแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว และขาดการสำรวจรากเหง้า ณ ดินแดนต้นกำเนิดก่อนการเดินทางสู่สยาม ทั้งที่ชาวจีนแต้จิ๋วเป็นกลุ่มที่อพยพมายังประเทศไทยมากที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มภาษาถิ่นอื่น คำว่า “แต้จิ๋ว” มิได้เป็นเพียงกลุ่มภาษา แต่ยังหมายรวมถึงเขตเมืองเก่าแก่อันเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 5 ซึ่งพื้นที่นี้เองที่เป็นแหล่งบ่มเพาะวิถีปฏิบัติ อาหาร และงานหัตถกรรม อันเป็นรากฐานสำคัญที่หล่อหลอม “ความเป็นแต้จิ๋ว” ก่อนที่จะมีการเคลื่อนย้ายทางประชากรครั้งใหญ่ (ธัญกรณ สักขิพัฒนกุล, 2564, น. 88-89)

ด้วยเหตุนี้ นวนิยายเรื่อง *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม* ของส.เทพรำเพย ซึ่งได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวดหนังสือดีเด่นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ประจำปี พ.ศ. 2566 จึงมีความโดดเด่นในการเติมเต็มช่องว่างทั้งสองประการดังกล่าวไปพร้อมกัน กล่าวคือ ผู้เขียนเลือกเจาะจงนำเสนออัตลักษณ์ของชาวจีน “แต้จิ๋ว” โดยเฉพาะ ผ่านปมหลังและวิถีชีวิตของหญิงสาวชื่อ “ลิ้มกั้ง” ในแผ่นดินแม่ก่อนที่จะเดินทางมายังสยาม ท่ามกลางความผันผวนทางการเมืองของจีนในช่วงปี ค.ศ. 1915 - 1938 ซึ่งเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ เริ่มตั้งแต่การปฏิวัติของดร.ซุน ยัตเซน การก่อตั้งพรรคก๊กมินตั๋งของเจียง ไคเชก ไปจนถึงสงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ 2 (คำนำสำนักพิมพ์, 2565, น. 5) ตัวละครในเรื่องต้องเผชิญชะตากรรมตั้งแต่การถูกขายเพื่อนำเงินมาทำศพย่า การฝึกฝนงิ้ว การสูญเสียสามีในสงคราม จนเป็นแรงผลักดันสำคัญที่นำไปสู่การตัดสินใจอพยพสู่สยามในท้ายที่สุด

ความน่าสนใจของนวนิยายเรื่องนี้คือ การเป็นนวนิยายที่นำเสนอความเป็นจีนแต้จิ๋วอย่างโดดเด่นและสมจริง ดังที่ งามพรรณ เวชชาชีวะ (2565, ออนไลน์) ได้กล่าวอ้างอิงไว้ในแพลตฟอร์ม Facebook ว่า *ส.เทพรำเพยมีการค้นคว้าจากเอกสารและยังสอบถามพูดคุยกับผู้รู้ ทำให้เรื่องราวในอดีตที่เชื่อว่าพ้องกับบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีนในบ้านเราโลดแล่นขึ้นมาให้เห็นอีกครั้งได้อย่างมีสีสัน* ความสมจริงดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นสำคัญเมื่อครั้งผู้เขียนเดินทางไปเมืองจีนและได้พบภาพ “The Last Kiss” ซึ่งสะท้อนความยากจนของคนจีนในอดีต ผนวกกับความตั้งใจของผู้เขียนที่จะหยิบยกเรื่องราวใกล้ตัวมาถ่ายทอด โดยนำเกร็ดประวัติศาสตร์ที่ได้รับรู้มาถ่ายทอดด้วยความเข้าใจ (ส.เทพรำเพย, 2565, สัมภาษณ์ออนไลน์)

ชาวแต้จิ๋วมีอัตลักษณ์ (Identity) ของตนอย่างเด่นชัด ซึ่งเป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” และจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองเรา (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2543, น. 4) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีงานวิจัยหลายเรื่องที่ศึกษาอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย เช่น นันทิภักขอร ภูมิธรรมรัตน์ (2566) ศึกษาวิจัยเรื่อง *การเมืองวัฒนธรรมของอัตลักษณ์ไทย-จีนในนวนิยายโรมานซ์ชาติพันธุ์โดยนักเขียนสตรี* ภัทราภรณ์ สดากิรมย์ (2562) ศึกษาวิจัยเรื่อง *การศึกษาอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วงทศวรรษ 2450 ถึง 2540 และ พิณวิไล ปริบูรณ์ (2555) ศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนจีนในไทย : กรณีศึกษาตัวละครคนจีนอพยพใน*

นวนิยาย ลอดลายมังกร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่พบงานวิจัยเรื่องใดที่ศึกษานวนิยายเรื่องนี้ และยังขาดการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวในนวนิยายอย่างเฉพาะเจาะจง

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะชาวจีนที่สื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง จึงสนใจที่จะศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวในนวนิยายเรื่อง *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม* ของ ส.เทพธำเพย เพื่อทราบถึงกระบวนการประกอบสร้างตัวตนของชาวแต่จิวผ่านตัวละครในวรรณกรรมไทยร่วมสมัยโดยครอบคลุมมิติต่าง ๆ ทั้งนี้ การศึกษาครั้งนี้จึงอาจเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทสังคมไทยปัจจุบันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวในนวนิยายเรื่อง *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม* ของ ส.เทพธำเพย

กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ อัตลักษณ์ คือ ลักษณะเฉพาะที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มชนหนึ่ง ซึ่งรวมสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งเป็นลักษณะนิสัยเฉพาะของกลุ่มชนนั้น ๆ การศึกษาอัตลักษณ์เป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นตัวตนและลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนหนึ่ง ๆ เพื่อค้นหาความแตกต่างที่ทำให้กลุ่มนั้นโดดเด่นจากกลุ่มอื่น การศึกษาในลักษณะนี้มุ่งเน้นไปที่องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ภาษา การแต่งกาย รูปแบบการดำรงชีวิต หรือรูปแบบของที่อยู่อาศัย ลักษณะเฉพาะเหล่านี้สะท้อนความเป็นตัวตนที่ไม่สามารถพบได้ในกลุ่มอื่นและบ่งบอกถึงรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในกลุ่มนั้น (ปริตตา เณลิเมฬา กอนันตกุล, 2546, น. 153-154)

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากนวนิยาย 1 เรื่อง ได้แก่ *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม* ที่ประพันธ์โดยส.เทพธำเพย (พิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2565 โดยสำนักพิมพ์แสงดาว)

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เนื้อหาบทประพันธ์ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชาวจีนแต้จิ๋ว เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์
2. ศึกษาเอกสารและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลและวัฒนธรรมแต้จิ๋ว
3. ศึกษานวนิยายเรื่อง *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม* อย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาและบริบทของเรื่อง
4. รวบรวมและคัดเลือกข้อมูลจากนวนิยายที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของชาวแต้จิ๋ว
5. วิเคราะห์อัตลักษณ์ความเป็นแต้จิ๋วที่ปรากฏในนวนิยาย โดยจำแนกเป็นประเด็นต่าง ๆ
6. นำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม* ของ ส.เทพธำเพย พบว่า นวนิยายเรื่องนี้ได้นำเสนออัตลักษณ์ความเป็นแต้จิ๋วใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอาหารการกิน 2) ด้านค่านิยม 3) ด้านประเพณีความเชื่อ 4) ด้านภาษา และ 5) ด้านศิลปะการแสดง ดังนี้

1. **อัตลักษณ์ด้านอาหารการกิน** อัตลักษณ์ด้านอาหารที่ปรากฏในเรื่องมีความโดดเด่นและสามารถจำแนกประเด็นการนำเสนอออกเป็น 2 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ การกินในวิถีชีวิตประจำวันและการกินในพิธีมงคล โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ดังนี้

1.1 อาหารการกินในชีวิตประจำวัน อัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันมักได้รับการถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมการกิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพิถีพิถันในการเลือกสรรอาหารและการใช้คำศัพท์เฉพาะเพื่อบรรยายคุณลักษณะของรสชาติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้า ภูมิปัญญา และรสนิยมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ดังตัวอย่าง

“วันนี้มากินข้าวข้างนอกมาเปลี่ยนบรรยากาศกันบ้าง” ครูพูดกับนักเรียนเรียบ ๆ “กวยจ๊ับร้านนี้อร่อย เขาล้างเครื่องในหมูสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นคาว น้ำแกงก็เซ็ง ๆ น่ากิน”

(ฟาลีจิต: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 48)

จากตัวอย่างเห็นว่า ตัวละครได้สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวผ่านมิติของอาหารอย่างเข้มข้น โดยการเลือกรับประทานกวยจ๊ับ ซึ่งเป็นอาหารเส้นอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวแต้จิ๋ว สอดคล้องกับ Guo Yanhong (2558, น. 33) ที่กล่าวว่า กวยจ๊ับเป็นอาหารที่ชาวจีนแต้จิ๋วนำติดตัวมาในเมืองไทย และให้ความสำคัญกับกรรมวิธีการเตรียมวัตถุดิบอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการล้างเครื่องในหมูให้สะอาดไร้กลิ่นคาว ซึ่งแสดงถึงมาตรฐานความใส่ใจและความละเอียดอ่อน อันเป็นหัวใจหลักของครัวแต้จิ๋ว ยิ่งไปกว่านั้น การใช้คำศัพท์เฉพาะว่า “เซ็ง” (清) ในการพรรณารสชาติของน้ำแกงที่ใส รสชาติเนวล กลมกล่อม ตอกย้ำค่านิยมการบริโภคที่เน้นรสชาติธรรมชาติ

1.2 อาหารการกินในพิธีมงคล นอกจากวิถีการกินในชีวิตประจำวันที่เน้นรสชาติธรรมชาติแล้ว อัตลักษณ์อาหารแต้จิ้วยังปรากฏเด่นชัดในรูปแบบของอาหารมงคล ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมสำคัญ โดยเฉพาะในงานมงคลสมรส ชาวแต้จิ๋วมีความพิถีพิถันในการเลือกสรรขนมและผลไม้ที่มีความหมายสื่อถึงความเจริญรุ่งเรืองและความหวานชื่นในชีวิตคู่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอาหารไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยสี่ แต่ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการส่งผ่านคำอวยพรและการสืบทอดความเชื่อของบรรพบุรุษ ดังตัวอย่าง

ชกช่วงหรือคุณนายเล็กเตรียมของทองหมั้นให้บั๊กลั้งครบชุด มีตั้งแต่แหวน ต่างหู สร้อยและกำไลไว้ใส่ตอนทำพิธีอาไฉ้เตรียมหมูไก่ อาหลี่และอาเตียงที่หูต่ายังดีช่วยกันตัดกระดาษแดงเป็นตัวอักษรจีนว่า “ซังยี่” หมายถึงความรักเป็นคู่อยู่ด้วยกันไว้สำหรับติดผลส้ม กล้วยเต็มหวีก็นับเป็นเลขคู่ แล้วยังมีขนมเปี๊ยะโรยงาขนมจันอับ ถั่วตัด ขนมเหนียวเคลือบงา มีชาลาเปาและอั่งท้อ ไว้ประกอบพิธีมงคลสมรส

(พาลีขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 171)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวที่ใช้อาหารเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างสิริมงคลให้แก่ชีวิตคู่ โดยเฉพาะการปรากฏของ “อั่งท้อ” (อั่งถ่อก้วย) หรือขนมกุ๋นช่ายสีแดงรูปท้อ ซึ่งเป็นขนมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวแต้จิ๋ว สีแดงสื่อถึงความโชคดีและรูปทรงลูกท้อสื่อถึงความอายุยืน การนำมาใช้ในงานมงคลสมรสจึงเป็นการอวยพรให้คู่บ่าวสาวมีชีวิตคู่ที่ยืนยาวและมั่นคง (Guo Yanhong, 2558, น. 27) นอกจากนี้ การเลือกผลไม้เช่น ส้ม พ้องเสียงคำว่า “กิก” (吉) ในภาษาแต้จิ๋ว แปลว่ามงคล (Huang Weiqun, 2555, น. 11) การคัดสรรอาหารเหล่านี้สะท้อนโลกทัศน์ของชาวแต้จิ๋วที่ผูกโยงเรื่องปากท้องเข้ากับความเชื่อเรื่องโชคลาภอย่างแนบแน่น การกินในบริบทนี้จึงมิใช่เพียงเพื่อความอิ่มท้อง แต่เป็นการกินเพื่อรับพรและความเป็นสิริมงคลเข้าสู่ร่างกายและครอบครัว

กล่าวโดยสรุป อัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวด้านอาหารการกิน คือความพิถีพิถันในการคัดสรรวัตถุดิบที่เน้นรสชาติธรรมชาติ และการใช้อาหารเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อสื่อถึงความเป็นสิริมงคลในพิธีกรรมสำคัญ ทั้งนี้ อาหารของชาวแต้จิ๋วได้เข้ามาผสมกลมกลืนอยู่ในสังคมไทยจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจทำให้ผู้คนในปัจจุบันละเลยหรือไม่ได้ตระหนักถึงรากเหง้าดั้งเดิม การที่ผู้เขียนนวนิยายตั้งใจเลือกที่จะนำเสนอเมนูอาหารอย่างกวยจั๊บหรืออั่งท้อก้วย ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากแต้จิ๋ว นั้น จึงมิใช่เพียงการบรรยายประกอบฉาก แต่เป็นกลวิธีที่จงใจใช้สัญลักษณ์ทางอาหารเพื่อทวงคืนและยืนยันอัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ Ye Chunsheng และ Lin Lunlun (2553, น. 57) ที่กล่าวว่า อาหารแต้จิ๋วได้บรรจุภูมิปัญญาในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ตลอดจนซ่อนเร้นคติความเชื่อและปรัชญาการดำรงชีวิตของชาติพันธุ์เอาไว้

2. อัตลักษณ์ด้านค่านิยม นวนิยายเรื่องนี้ได้นำเสนออัตลักษณ์ด้านค่านิยมที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความมูมานะบากบั่นในการต่อสู้กับอุปสรรคเพื่อความอยู่รอด ความกตัญญูกตเวที ซึ่งถือเป็นคุณธรรมสูงสุดในการตอบแทนบรรพบุรุษ และจิตสำนึกความรักชาติที่ผูกพันกับมาตุภูมิอย่างลึกซึ้ง โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

2.1 ความมูมานะบากบัน ตัวละครในเรื่องต้องเผชิญกับความยากแค้นและสถานการณ์ที่บีบคั้นให้ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด โดยผู้เขียนได้ฉายภาพการต่อสู้ชีวิตแบบปากกัดตีนถีบและความเพียรพยายามในการประกอบสัมมาอาชีพอย่างสุจริต ดังตัวอย่าง

ทั้งสองเข้าเมืองไปหางานทำ เป็นการขอทำงานเสียมมากกว่า พ่อรับจ้างขนของและใช้แรงงานทั่วไป แม้ชำนาญด้านงานเย็บปักถักร้อยและช่วยทำความสะอาด ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เพราะผู้คนยากจนที่ตกอยู่ในที่นั่นเดียวกันและสภาพเหมือน ๆ กัน มีมากมายเกินกว่านับได้

(ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 7)

จากตัวอย่างเห็นว่า อัตลักษณ์ความเป็นแต่จิวที่ปรากฏเด่นชัดคือ จิตวิญญาณแห่งความมูมานะอุตสาหะและความอดทนกัดฟันสู้โดยไม่ยอมจำนนต่ออุปสรรค ดังที่ ฉันทวรรณ สังขพิพัฒน์กุล (2564, น. 90-91) ชี้ให้เห็นว่า ชาวจีนแต่จิวส่วนใหญ่เดินทางมาแบบ “เสื่อผืนหมอนใบ” ต้องเริ่มต้นจากศูนย์และอาศัยความขยัน ยอมทำงานหนักทุกรูปแบบเพื่อดิ้นรนเอาชีวิตรอดในดินแดนใหม่ ซึ่งพฤติกรรมการสู้ชีวิตอย่างไม่ยอมจำนนนี้ มีรากฐานลึกซึ้งมาจากข้อจำกัดในมาตุภูมิ ซึ่งสอดคล้องกับ Ye Chunsheng และ Lin Lunlun (2553, น. 452) ที่อธิบายว่า สภาพสังคมที่ประชากรมากแต่ขาดแคลนที่ดินทำกิน ได้หล่อหลอมให้ชาวแต่จิวเกิด “จิตวิญญาณเรือหัวแดง” (红头船精神) อันเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สื่อถึงความกล้าเสี่ยงภัยและความมุ่งมั่นสร้างเนื้อสร้างตัวในต่างแดน

2.2 ความกตัญญู นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนค่านิยมหลักที่ยึดถือกันอย่างเคร่งครัดในวัฒนธรรมแต่จิว นั่นคือความกตัญญูทุกเวที ซึ่งเปรียบเสมือนรากฐานทางศีลธรรมสูงสุดของสถาบันครอบครัว โดยผู้เขียนได้ถ่ายทอดผ่านชะตากรรมของตัวละครที่ต้องเสียสละความสุขส่วนตนและยอมรับความทุกข์ยากเพื่อทำหน้าที่ของลูกหลานให้สมบูรณ์ดังตัวอย่าง

“ป้าจะต้องเอาอาหมวยไปขายเพื่อหาเงินมาทำศพให้อาม่าของลูก” ลี้นเสียงผู้บังเกิดเกล้าก็ปล่อยโฮร้องไห้ออกมา บักลั้งไม่ได้เสียใจหรือสะทกสะท้านเลย [...] เธอยอมรับชะตากรรมที่จะเกิดขึ้นทั้งหมด [...] ขอให้ได้ทำพิธีศพและฝังยาตามธรรมเนียมที่ลูกหลานพึงปฏิบัติต่อบรรพบุรุษ

(ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 88)

จากตัวอย่างเห็นว่า ความกตัญญูของบัลลังก์ที่สะท้อนผ่านการยอมรับชะตากรรมในการถูกขายเพื่อแลกเงินมาจัดงานศพให้ย่านั้น เป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์แต่จิ๋วที่ยกย่องบูชาบรรพบุรุษเหนือสิ่งอื่นใด สอดคล้องกับ Ye Chunsheng และ Lin Lunlun (2553, น. 128) ที่อธิบายไว้ว่า สังคมแต่จิ๋วมีรากฐานที่ยังรากลึกอยู่บน “ระบบอุดมการณ์ของตระกูล” (宗族观念) และการประกอบพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษในโลกทัศน์ของชาวแต่จิ๋ว การแสดงความกตัญญูและทำหน้าที่ของลูกหลานให้สมบูรณ์เพื่อรักษาเกียรติยศของตระกูล ถือเป็นศูนย์กลางแห่งคุณค่าทางศีลธรรมสูงสุดที่อยู่เหนือความสุขและอิสรภาพของปัจเจกบุคคล

2.3 ความรักชาติ นอกจากความผูกพันในระดับครอบครัวแล้ว นวนิยายยังนำเสนอค่านิยมความรักและความหวงแหนในแผ่นดินเกิดอย่างลึกซึ้ง แม้ตัวละครจะเป็นเพียงคนธรรมดาที่เปรียบเสมือนมดตัวเล็ก ๆ ในสังคม แต่กลับมีจิตสำนึกที่ตื่นตัวต่อชะตากรรมของบ้านเมืองท่ามกลางความผันผวนทางการเมืองและภาวะสงคราม ดังตัวอย่าง

“เกาะฮ่องกงอยู่ที่ไหน ไกลมากหรือไม่” บัลลังก์เกิดคำถามสงสัยขึ้นในใจทันที สาวแรกเริ่มสนใจในเรื่องราวที่เขาพูดคุยกันอยู่ รู้สึกว่าตัวเองเล็กกระจิ๋ว...เล็กเหมือนมดตัวเล็ก ๆ ที่เดินเรียงแถวยาวอยู่ริมถนนซึ่งกว้างใหญ่และยาวสุดลูกหูลูกตา โลกนี้ช่างกว้างใหญ่นัก ยังมีเรื่องราวอีกมากมายที่ต้องเรียนรู้ เธอรู้สึกสงสารประเทศชาติเสียเหลือเกินและเกิดความรักประเทศจีนอย่างไม่เคยรู้สึกและเป็นมาก่อน

(ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 42-43)

จากตัวอย่างเห็นว่า ความรู้สึก “สงสาร” และ “รัก” ประเทศจีน ที่ปะทุขึ้นอย่างรุนแรงนี้ แสดงถึงรากฐานทางวัฒนธรรมและค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์แต่จิ๋วที่ให้ความสำคัญสูงสุดกับการไม่ลืมรากเหง้า ดังที่ Ye Chunsheng และ Lin Lunlun (2553, น. 475) ได้ระบุว่า ชาวแต่จิ๋วโพ้นทะเลมีความผูกพันกับมาตุภูมิอย่างแนบแน่น แม้จะอพยพจากบ้านเกิดไปไกลและเป็นเพียงสามัญชน แต่ก็ยังมีจิตสำนึกรักชาติที่เข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์การส่ง “เกี้ยวพ่าย” (侨批 - จดหมายและเงินตรา) กลับมาช่วยเหลือครอบครัวและกอบกู้ประเทศชาติในยามวิกฤต การตื่นรู้ต่อชะตากรรมของบ้านเมืองจึงเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่หล่อหลอมให้ชาวจีนแต่จิ๋วมีความโดดเด่นด้านความรักและหวงแหนแผ่นดินเกิด

3. อัตลักษณ์ด้านประเพณีความเชื่อ อัตลักษณ์ของชาวแต้จิ๋วมีความผูกพันกับความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างแยกไม่ออก ในนวนิยายเรื่องนี้ได้ปรากฏภาพสะท้อนของพิธีกรรมและวิถีปฏิบัติที่สำคัญ 3 ลักษณะ คือ ความเชื่อเรื่องการบนบานศาลกล่าวเพื่อขอบุตรสืบสกุล ความละเอียดอ่อนแฝงนัยยะมงคลในพิธีสมรส และการแสดงความเคารพรักและรำลึกถึงบรรพบุรุษในเทศกาลเซ็งเม้ง โดยสามารถจำแนกอธิบายได้ดังนี้

3.1 ความเชื่อเรื่องบนขอบุตร นวนิยายเรื่องนี้ได้ถ่ายทอดอัตลักษณ์ความเป็นแต้จิ๋วที่ให้ความสำคัญสูงสุดกับการสืบทอดวงศ์ตระกูล ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักของลูกหลานชาวจีน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อไม่สามารถมีทายาทได้ตามธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีพึ่งพาอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อความมั่นคงของครอบครัว ดังตัวอย่าง

บางครั้งเศรษฐีบางครอบครัวที่ไม่มีลูกพอมานขอลูกกับเจ้าในศาลเมื่อได้ลูกก็ดีใจกันยกใหญ่ [...] จะมีคนพูดกันปากต่อปากระหว่างทางที่ผ่านไป ไม่นานนัก ผู้คนก็แห่กันไปศาลเจ้าจนแน่นไปหมด บรรยากาศครึกครื้นมีชีวิตชีวา ต่างไปร่วมแสดงความยินดีกับพ่อแม่ที่เพิ่งมีลูกอ่อน ผู้คนพูดคุยกันเสียงดังจ๊อแจจ๊อแจ

(ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 14)

จากตัวอย่างเห็นว่า ผู้เขียนได้สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นแต้จิ๋วผ่านค่านิยมที่ยึดมั่นในระบบอาวุโสและวงศ์ตระกูลอย่างเข้มข้น การที่เศรษฐีผู้เพียบพร้อมด้วยทรัพย์สินยังต้องมาพึ่งพาสักดิ์สิทธิ์เพื่อขอบุตร แสดงให้เห็นว่าในโลกทัศน์ของชาวแต้จิ๋ว ความมั่งคั่งทางวัตถุไม่อาจเทียบเท่าความมั่งคั่งทางสายเลือด หรือการมีทายาทสืบสกุล

3.2 พิธีสมรส ในฉากพิธีมงคลสมรส ผู้เขียนได้บรรยายรายละเอียดองค์ประกอบต่าง ๆ ไว้อย่างประณีต ตั้งแต่เครื่องแต่งกาย ไปจนถึงขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ซึ่งทุกขั้นตอนล้วนแฝงนัยยะทางสัญลักษณ์ที่สะท้อนวัฒนธรรมแต้จิ๋ว ดังตัวอย่าง

บักล้งอยู่ในชุดเจ้าสาวสีแดงช่วยขับผิวขาวให้ดูผ่องและเด่นสวย มีปิ่นปักผมอักษรจีน “ยู่อี้” เสียบไว้เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคล อาไ้หาใบทับทิมเขียวสดมาติดผมให้เจ้าสาว [...] พิธีเริ่มจากไหว้ฟ้าดิน ไหว้เจ้าที่ ไหว้เทพเจ้าเตาไฟและไหว้บรรพบุรุษ และทำพิธียกน้ำชาให้กับคุณชายและคุณนายเล็ก “บ้านตระกูลตั้งยินดีต้อนรับบักล้งมาเป็นสะใภ้”

(ฟาลีซิด: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 171)

จากตัวอย่างเห็นว่า พิธีสมรสของชาวแต้จิ๋วยังคงสะท้อนอัตลักษณ์ทางความเชื่อและค่านิยมที่เข้มข้นผ่านสัญลักษณ์วัตถุและลำดับพิธีกรรมอย่างชัดเจน โดยเริ่มจากการให้ความสำคัญกับเครื่องแต่งกายและสิ่งของมงคล เช่น การที่เจ้าสาวประดับปิ่นปักผมอักษร “ยู่อี้”(如意) ซึ่งแปลว่า สมปรารถนา และการแซม “ใบทับทิม” ไว้ที่ผมตามคติความเชื่อโบราณเพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายและนำพาสิริมงคลมาสู่ชีวิตคู่

3.3 เทศกาลชิงเม้ง ในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ฉายภาพขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมที่เรียบง่าย แต่ครบถ้วนตามขนบธรรมเนียมดั้งเดิม ตั้งแต่การเตรียมของไหว้ การทำความสะอาดสุสาน ไปจนถึงการสื่อสารกับดวงวิญญาณ ดังตัวอย่าง

บักลั้งตื่นแต่เช้าเข้าครัวไปเตรียมข้าว ๑ ถ้วย กับอาหารที่เอาไปทำไว้แล้วอีกอย่าง มีส้มอีก ๔ ลูก ทุกอย่างเป็นไปอย่างเรียบง่าย [...] ไม่ลืมคว่ำไม้กวาดอันเล็ก ๆ ติดมือไปทำความสะอาดหน้าหลุมฝังศพ [...] เป็นฮวงซุ้ยหลังเล็กๆ คงเป็นเงินที่บักลั้งขายตัวให้เจ๊กป่าเพื่อเอาไปทำศพให้ย่าอย่างที่ยังคมเคยเล่าให้ฟังอย่างแน่นอน [...] เธอก็คุกเข่าอยู่ตรงนั้นเป็นนานสองนาน มือลูบบนแผ่นหินที่สลักชื่อของย่า ปากขยับพูดคุยกับย่า

(ฟาลีซิด: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 149)

จากตัวอย่างเห็นว่า ผู้เขียนได้นำเสนออัตลักษณ์ความเป็นแต้จิ๋วผ่านวิถีปฏิบัติในเทศกาลชิงเม้งที่ยึดโยงกับรากศัพท์คำว่า “清明” (qingming) ซึ่งหมายถึงความสะอาดบริสุทธิ์และการแจ่มใสชัดเจน สะท้อนผ่านการกระทำของตัวละครที่เน้นการลงมือทำความสะอาดฮวงซุ้ยด้วยตนเองเป็นลำดับแรกเพื่อแสดงถึงความใส่ใจ กล่าวโดยสรุป วิถีปฏิบัติทางความเชื่อทั้ง 3 ประการข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการขอขมา พิธีสมรส หรือเทศกาลชิงเม้ง ถือเป็นภาพสะท้อนอัตลักษณ์ที่ผูกติดกับวัฒนธรรมแต้จิ๋วอย่างเฉพาะเจาะจง สาเหตุสำคัญสามารถอธิบายได้ผ่านมุมมองของ Ye Chunsheng และ Lin Lunlun (2553, น. 3) ที่ระบุว่า รากฐานประเพณีพื้นบ้านของชาวแต้จิ๋วนั้นถูกขับเคลื่อนและยึดโยงอยู่กับ “ความผูกพันทางสายเลือดและระบบตระกูล” (宗族血缘) ที่มีความเข้มข้นและเหนียวแน่นกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การขอขมาเพื่อสืบทอด

สายเลือด พิธีสมรสที่อัดแน่นด้วยสัญญามงคลเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของครอบครัว และการไหว้เซ่งเม้งเพื่อแสดงความกตัญญูสูงสุดต่อบรรพบุรุษ จึงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ชาวแต้จิ๋วสร้างขึ้นเพื่อหล่อหลอมความเป็นปึกแผ่นของวงศ์ตระกูล

4. อัตลักษณ์ด้านภาษา ในนวนิยายเรื่องนี้ พบการนำเสนอลักษณะเฉพาะของชาวแต้จิ๋วผ่าน 2 มิติหลัก ได้แก่ การสอดแทรกคติสอนใจผ่านสำนวนสุภาษิตแต้จิ๋วที่แฝงปรัชญาชีวิต และวัฒนธรรมการตั้งชื่อลูกหลานที่อาศัยการเล่นเสียงคำพ้องและความหมายที่เป็นมงคลเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของตระกูล โดยสามารถจำแนกอธิบายได้ดังนี้

4.1 การสอดแทรกคติสอนใจผ่านการใช้สำนวนแต้จิ๋ว ในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้เขียนได้หยิบยกสำนวนสุภาษิตแต้จิ๋วมาสอดแทรกไว้ในบทสนทนาและห้วงความคิดของตัวละครอย่างแนบเนียน เพื่อทำหน้าที่เป็นคติสอนใจและเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในยามที่ชีวิตต้องเผชิญกับความผันผวน ดังตัวอย่าง

“เขาห้ามลูกสาวมาพบเรา ใจมันร้อนรุ่มและทรมานจริง ๆ เราถูกพิษรักเล่นงานเข้าแล้วจ้ะ ๆ อย่างนี้คงเรียกว่าอกหัก คำพูดของย่าได้ว่า “เตียมฉ่งໂຂ້ต้งไล้ หกฉ่งหัวต้งแซ-หวานมาจากขม สุขมาจากทุกข์”

(ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 138)

สำนวนแต้จิ๋วที่ว่า “เตียมฉ่งໂຂ້ต้งไล้ หกฉ่งหัวต้งแซ” เขียนเป็นภาษาจีนว่า 甜从苦中来, 福从祸中生 มีความหมายว่า ความหวานขึ้นย่อมกลั่นออกมาจากความขมขึ้น และโชคลาภวาสนามักก่อกำเนิดขึ้นท่ามกลางเคราะห์ภัย ซึ่งสะท้อนความเป็นแต้จิ๋วอย่างชัดเจนในเรื่องความมองโลกในแง่บวก ไม่ย่อท้อต่อความลำบาก และมีความเชื่อที่เข้มแข็งว่าภายใต้ความโชคร้าย ย่อมมีลู่ทางไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้หากเราไม่ยอมแพ้

4.2 การตั้งชื่อบุตรหลานชาวแต้จิ๋ว การตั้งชื่อบุตรหลานในนวนิยายเรื่องนี้เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่ผู้อาวุโสใช้สืบทอดรากเหง้า ความเชื่อ และความคาดหวังไปยังคนรุ่นหลัง ดังตัวอย่าง

“อาม่าเป็นคนตั้งชื่อให้อั่ว เพราะอาม่าชอบ ฮวยบักลั้ง ที่เก่งกล้าอกรบอย่างผู้ชาย” ความประหม่าค่อย ๆ ลดลง [...] “ส่วนหลักมิ่ง อาม่าอั่วเป็นคนตั้งให้เหมือนกัน “หลัก” หรือ “ลัก” ในภาษา

แต่จื๋อมีตัวอักษรต่างกันหลายตัว แต่พ้องเสียงเดียวกัน แปลว่าหกหรือเลข ๖ ก็ได้ ลักที่หมายถึงพละกำลัง ลักที่แปลว่าขยันก็ได้เหมือนกัน แต่อาเมาเลือกตัวอักษรจีนกลางที่เสียงออกว่า “ไขว้หล่อ” แต่จื๋อคือ “ไคว่ ลัก” ที่หมายถึงความสุข มิ่งหมายถึงประชาชน [...] “ถ้าลูกคนแรกเป็นผู้ชาย อี๊จะตั้งชื่อให้ว่า “**ป้อมิ่ง**” จะได้คล้องจองกับป้า ป้อ-หนังสือตัวที่มีความหมายว่าปกป้องรักษา ป้อ-พ้องเสียงอักษร อีกตัวมีความหมายว่ามีค่าและเป็นที่รัก ป้อมิ่งตัวแรกหมายถึงปกป้องประชาชน ป้อมิ่ง ตัวหลังมีความหมายว่าประชาชนที่มีคุณค่าหรือประชาชนอันเป็นที่รักยิ่ง ลูกชายของเราชื่อ ตั้งป้อมิ่ง จะเขียนด้วยอักษรตัวไหนก็ได้”

(ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 173)

จากตัวอย่างเห็นว่า อัตลักษณ์ความเป็นแต่จื๋อปรากฏชัดเจนผ่านการให้ความสำคัญกับสำเนียงภาษาถิ่นและบทบาทของผู้อาวุโส ในการกำหนดตัวตนของสมาชิกในครอบครัว โดยตัวละครเลือกใช้วรรณกรรมหรืออุปรากรจีนที่เป็นที่นิยมในหมู่ชาวแต่จื๋ออย่าง “ฮวยบั๊กลั้ง” (ฮวู่หลาน) มาเป็นต้นแบบในการตั้งชื่อเพื่อสื่อถึงความกล้าหาญ อีกทั้งยังมีการแบ่งแยกอัตลักษณ์ทางภาษาอย่างชัดเจนระหว่างจีนกลางและจีนแต่จื๋อ ดังที่ปรากฏการแปลงเสียงจาก “ไขว้หล่อ”(快乐) ในจีนกลางมาเป็น “ไคว่ลัก” ในสำเนียงแต่จื๋อเพื่อรักษาความหมายเรื่องความสุขตามรากเหง้าของตน

กล่าวโดยสรุป การใช้ภาษาแต่จื๋อทั้งในรูปแบบสำนวนสุภาษิตและการตั้งชื่อ ล้วนเป็นเครื่องหมายบ่งบอกอัตลักษณ์ที่ชัดเจนที่สุด สอดคล้องกับ Ye Chunsheng และ Lin Lunlun (2553, น. 501) ได้ระบุว่า ภาษาถิ่นแต่จื๋อเป็นพาหนะทางวัฒนธรรมที่บรรจุภูมิปัญญาและค่านิยมดั้งเดิม การสืบทอดภาษาจึงเปรียบเสมือนการรักษาหัตสัพันธ์กรรมทางชาติพันธุ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งช่วยธำรงความเป็นพวกพ้องและรากเหง้าของชาวแต่จื๋อไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

5. อัตลักษณ์ด้านศิลปะการแสดง ในนวนิยายเรื่องนี้ผู้เขียนได้นำเสนออัตลักษณ์ด้านศิลปะการแสดงจื๋อผ่าน 3 องค์ประกอบหลักที่ยึดโยงกัน ได้แก่ อุปกรณ์การแสดงที่สะท้อนระเบียบวินัยอันเข้มงวด ทักษะการแสดงที่ต้องอาศัยความเพียรพยายามในการฝึกฝนเพื่อสืบทอดภูมิปัญญา และบทบาทการแสดงที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการปลูกฝังคตินิยมและความจงรักภักดี โดยสามารถจำแนกอธิบายได้ดังนี้

5.1 อุปกรณ์การแสดงจั่ว ผู้เขียนได้ฉายภาพเบื้องหลังของจั่วแต่จั่ว โดยเริ่มจากรากฐานที่จับต้องได้ นั่นคือ ความพร้อมทางด้านอุปกรณ์และสถานที่ฝึกซ้อม ดังตัวอย่าง

[...] นักแสดงหน้าใหม่และเด็กฝึกหัดก็ไปรวมตัวอยู่ตรงลานกว้างกลางบ้าน ฝั่งหนึ่งเป็นที่วางอาวุธ ต่าง ๆ หลากหลายเรียงรายเป็นหมวดหมู่ มี ทวน หอก จั่ว กระบี่ดาบใหญ่ ดาบเล็ก เกาทัณฑ์ ลูกธนู และยังมีไม้ที่พันด้วยเส้นผ้าขึ้นเล็ก ๆ ยาวหลากหลายเอาไว้กวัดแกว่งขณะเดิน

(ฟาลีซิด: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 32)

จากตัวอย่างเห็นว่า อัตลักษณ์ของจั่วแต่จั่วนั้นมีรากฐานมาจากกระบวนการฝึกฝนที่เข้มข้น การบรรยายรายละเอียดของอาวุธจำลองที่เรียงรายเป็นหมวดหมู่ เช่น ทวน หอก และจั่ว สะท้อนให้เห็นว่า ศิลปะการแสดงนี้ เปรียบเสมือนสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ขัดเกลาผู้เรียนให้มีระเบียบวินัยและความอดทน

5.2 ทักษะการแสดงจั่ว นวนิยายเรื่องนี้ได้เจาะลึกถึงแก่นแท้ภายในของจั่วแต่จั่ว ผ่านการถ่ายทอดภูมิปัญญา จากรุ่นสู่รุ่น โดยเน้นย้ำความสำคัญของความเข้าใจในศาสตร์แห่งการแสดงและการขับร้องที่ลึกซึ้ง ดังตัวอย่าง

“บัลลังก์ จั่วเป็นศาสตร์และศิลป์ที่ต้องใช้ให้ผสมผสานกัน” เพ็กเง็กพูดขึ้น เมื่อเห็นเด็กหญิงพร้อมจะเรียนรู้ “จั่วเป็นการขับร้องผสมการพูดเจรจาและร่ายรำไปด้วย แต่จะมีบทร้องมากกว่าพูดคุยกัน เสียงก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าอย่างอื่น ฟังทันมั๊ย”

(ฟาลีซิด: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 36)

จากตัวอย่างเห็นว่า บทสนทนาที่สะท้อนหัวใจสำคัญของอัตลักษณ์จั่วแต่จั่วที่ว่าเป็นการหลอมรวมศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกันอย่างลงตัว ผู้เขียนต้องการสื่อว่า จั่วไม่ใช่เพียงการร่ายรำประกอบเพลง แต่เป็นทักษะขั้นสูงที่ต้องอาศัยความเข้าใจในการผสมผสานระหว่างการขับร้อง การเจรจา และการร่ายรำ

5.3 บทการแสดงจั่ว ในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ใช้บทจั่วและตัวละครในจั่วเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร อัตลักษณ์ ซึ่งทำหน้าที่หล่อหลอมโลกทัศน์ของตัวละครให้ตระหนักถึงค่านิยมความขยันหมั่นเพียร ดังตัวอย่าง

คณะจั่วกำลังปั้นจิ้งล้งลูกชายเพื่อเป็นตัว “เชียเซ็ง” หรือพระเอกในวันข้างหน้า เขาเป็นอนาคตของคณะและเป็นความภาคภูมิใจของพ่อแม่ตัวแสดงชายยังมี ตัวพระรอง ฮ่องเต้ กลุ่มขุนนางที่มี

ยศถาบรรดาศักดิ์ตงฉิน กังฉิน ผู้สูงวัย ชายสูงศักดิ์คหบดี ตัวโก่ง ทหาร คนธรรมดาสามัญชน ตัวตลก ซึ่งแต่งกายไม่เหมือนกัน แม้กระทั่งหมวกที่สวมใส่บนศีรษะก็แตกต่างกันสิ้นเชิง การลงสีแต่งหน้าก็คนละเฉดสี การขับร้องเปล่งคำพูดก็คนละโทนเสียง [...] หลี่เกียต้งความหวังไว้สูงอย่างไม่ยอมปราชัยตามองต่ำ หรือเดินลงล่างแม้แต่ก้าวเดียว เธออยากเล่นบทเป็น “ฮวยตั้ว” หรือบทนางเอกและต้องเป็นบทที่เด่นกว่าตัวนางทุกคนในเรื่องนั้น

(พัลลิต: จากชั่วเถาสู่สยาม, 2565, น. 37-38)

จากตัวอย่างเห็นว่า จิ้วทำหน้าที่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงสุนทรียศาสตร์เข้ากับจริยธรรมของชาวแต้จิ๋วได้อย่างแนบเนียน โดยเริ่มจากการแบ่งแยกบทบาทตัวละครอย่าง “เซี่ยเซ็ง” หรือ “ฮวยตั้ว” ที่มีความวิจิตรบรรจงในเครื่องแต่งกายและทักษะการแสดง ซึ่งแสดงถึงระเบียบวินัยทางศิลปะ ควบคู่ไปกับการนำเสนอเนื้อเรื่องหน้าศาลเจ้าที่เน้นความขัดแย้งระหว่างขุนนาง “ตงฉิน” ผู้จงรักภักดีกับขุนนาง “กังฉิน” ผู้ชั่วร้าย เพื่อปกป้องราชบัลลังก์ฮ่องเต้ อันเป็นกุศโลบายในการปลูกฝังความจงรักภักดีและแยกแยะผิดชอบชั่วดีให้แก่คนในชุมชน

กล่าวโดยสรุป จิ้วแต้จิ๋วถือเป็นสัญลักษณ์ทางสุนทรียศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวแต้จิ๋ว สอดคล้องกับ Ye Chunsheng และ Lin Lunlun (2553, น. 355) ได้อธิบายว่า จิ้วแต้จิ๋วเป็นศิลปะที่บูรณาการทั้งภาษาถิ่น ดนตรี และวิถีชีวิตพื้นบ้านเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์ มหรสพนี้จึงก้าวข้ามขอบเขตของความบันเทิงสู่การเป็นสถาบันทางสังคมประจำชาติพันธุ์ที่ทำหน้าที่ปลูกฝังคตินิยมและหล่อหลอมจิตวิญญาณความเป็นแต้จิ๋วจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเป็นรูปธรรม

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์หนวนิยายเรื่อง พัลลิต: จากชั่วเถาสู่สยาม ผลการศึกษาวิจัยชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ได้ประกอบสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นแต้จิ๋วใน 5 ด้านที่ยึดโยงกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ด้านอาหารการกิน สะท้อนความพิถีพิถันในการคัดสรรวัตถุดิบที่เน้นรสชาติธรรมชาติ ตลอดจนการใช้อาหารเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อสื่อถึงความเป็นสิริมงคลในพิธีกรรมสำคัญ

2. ด้านค่านิยม สะท้อนให้เห็นถึงจิตวิญญาณแห่งการต่อสู้ ควบคู่ไปกับการยึดมั่นในความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่เป็นเสมือนพันธะสัญญาทางศีลธรรมสูงสุด แม้ต้องแลกด้วยความเสียสละส่วนตน นอกจากนี้ยังแฝงไว้ด้วยจิตสำนึกรักในมาตุภูมิที่ยังคงผูกพันแน่นแฟ้นแม้ตัวจะจากบ้านเกิดมาไกล

3. ด้านประเพณีความเชื่อ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ยึดโยงกับความเชื่อและพิธีกรรมตลอดวงจรชีวิต เริ่มตั้งแต่การบวชบวชบาลกล่าวเพื่อขอบุตรสืบสกุล การประกอบพิธีมงคลสมรสที่แฝงไปด้วยความละเอียดอ่อนและนัยยะอันเป็นมงคล ตลอดจนการแสดงความรักและรำลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับอย่างเรียบง่ายในเทศกาลชิงแมง

4. ด้านภาษา ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผ่านการใช้สำนวนสุภาษิตเพื่อเป็นคติสอนใจ และวัฒนธรรมการตั้งชื่อลูกหลานด้วยคำพ้องเสียงที่มีความหมายมงคลเพื่อสืบทอดปณิธานของวงศ์ตระกูล

5. ด้านศิลปะการแสดง สะท้อนผ่านจ๊วแต้จ๊ว ซึ่งถือเป็นมรดกและหัวใจสำคัญที่รวบรวมทั้งศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกันอย่างลงตัว ศิลปะการแสดงแขนงนี้ไม่ได้เป็นเพียงความบันเทิง แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกในการขัดเกลาระเบียบวินัย ปลูกฝังศีลธรรม และหล่อหลอมโลกทัศน์รวมถึงจิตวิญญาณของชาวแต้จ๊วไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

อภิปรายผลการวิจัย

การที่องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านที่วิเคราะห์มาข้างต้นถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของชาวแต้จ๊วอย่างเด่นชัดได้นั้น สาเหตุสำคัญมาจากกระบวนการประกอบสร้างตัวตนที่ผู้เขียนตั้งใจผูกโยงเข้ากับปมหลังของตัวละครหลักและบริบททางภูมิศาสตร์สังคมของเมืองแต้จ๊วโดยตรง ลักษณะเฉพาะเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ แต่เป็นผลผลิตจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่บีบคั้น ความยากไร้และภัยสงครามได้หล่อหลอมให้ความมูมานะบากบั่นและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษกลายเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดในการเอาชีวิตรอด ในขณะที่อาหาร ภาษา และศิลปะการแสดงถูกใช้เป็นเครื่องหมายทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความผูกพันและแยกแยะความเป็นพวกพ้องของชาวแต้จ๊วออกจากกลุ่มอื่น ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอจึงเป็นการเน้นย้ำว่า “ความเป็นแต้จ๊ว” เป็นอัตลักษณ์ที่ทำงานสอดประสานกันในฐานะเครื่องมือและเกราะป้องกันทางจิตวิญญาณที่ชาวไทยเชื้อสายจีนใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยว เพื่อให้สามารถรักษาตัวตนของชาติพันธุ์ตนเองไว้ได้ท่ามกลางมรสุมแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของฉลาดช่าย รมิตานนท์ (2545, น. 155)

ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ว่า เป็นสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นตัวเราหรือพวกเราที่แตกต่างจากคนอื่น โดยไม่จำเป็นต้องมีเพียงหนึ่ง แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบขึ้นมา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสามารถเปลี่ยนแปลงได้

ในตำนานวิจัยสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์เรื่อง *ความเป็นจีนในนวนิยายและเรื่องสั้นของประภัสสร เสวิกุล* (เพ็ญประภา เหล่าพะนนท์, 2564) ผลการวิจัยพบความเป็นจีนในมิติด้านอุดมการณ์ชาติพันธุ์ที่ยึดโยงกับปรัชญาขงจื๊อและความรักในมาตุภูมิ มิติด้านวิถีชีวิตที่แสดงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับบริบทสมัยใหม่ และมิติด้านภาษาที่เป็นเครื่องมือแสดงความเป็นพวกพ้อง นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นจุดเด่นว่า สำนวนแต่จิวมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดจิตวิญญาณของชาวแต้จิ๋ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Huang Weiqun (2555, น. 14-15) ที่กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า สำนวนแต่จิวเป็นเครื่องหมายทางวัฒนธรรมอันสำคัญยิ่งในการระบุตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์และเป็นฐานรากที่ค้ำจุนมิติอื่น ๆ ของอัตลักษณ์ความเป็นแต้จิ๋วให้ดำรงอยู่ได้อย่างมีเอกภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษากลวิธีการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นแต้จิ๋วในนวนิยายเรื่อง *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม*
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบอัตลักษณ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์จีนกลุ่มอื่น ๆ ในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย เช่น กลุ่มจีนฮกเกี้ยน หรือจีนแคะ เพื่อให้เห็นพลวัตของความหลากหลายทางวัฒนธรรมจีนโพ้นทะเลในสยาม

เอกสารอ้างอิง

- งามพรรณ เวชชาชีวะ. (2565). รีวิว “ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม”. ค้นคืนจาก <https://www.facebook.com/share/p/16ayHSN2Wf/?mibextid=wwXlfr>
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2545). *แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไทย*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ธัญกรณ์ สังขพิพัฒน์กุล. (2564). “วัฒนธรรมจีนแต้จิ๋ว” ตัวแทนวัฒนธรรมจีนในสังคมไทย. *วารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน*, 8(1), 87-102.

นันท์ภัสกร ภูมิธรรมรัตน์. (2566). *การเมืองวัฒนธรรมของอัตลักษณ์ไทย-จีนในนวนิยายโรมานซ์ชาติพันธุ์โดยนักเขียน*

สตรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปรีดา เณิมเฝ้า กอนันตกุล. (2546). *ชาติพันธุ์และมายาคติ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.

พินวิไล ปริบุญณะ. (2555). *การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนจีนในไทย : กรณีศึกษาตัวละครคนจีนอพยพในนวนิยาย*

เรื่องลวดลายมังกร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เพ็ญประภา เหล่าทะนันท. (2564). *ความเป็นจีนในนวนิยายและเรื่องสั้นของประภัสสร เสวิกุล*. วิทยานิพนธ์ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ภัทรภรณ์ สดากิรมย์. (2562). *การศึกษาอัตลักษณ์ของนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพช่วง*

ทศวรรษ 2450 ถึง 2540. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์

พับลิเคชั่นส์.

ส.เทพรำเพย. (2565). *ฟ้าลิขิต: จากชั่วเถาสู่สยาม*. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.

ส.เทพรำเพย. (2565). Shine A Light EP.174 ตัวหนังสือที่ มีความหวังและกำลังใจ. ค้นคืนจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=eKYqreYFY3g>

สุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์. (2567). *ความสัมพันธ์ไทย-จีน : ว่าด้วยเรื่องการกลมเกลียวและกลืนกลายทางวัฒนธรรม*.

วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 17(2), 1-18.

อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2543). *อัตลักษณ์ (Identity) : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพมหานคร:

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.

Guo Yanhong. (2558). *The Root of Teochew: Characteristics and Morphology of Teochew Culture*

[潮汕之根: 潮州文化特色与形态]. ปักกิ่ง: โมเดิร์นเพรส.

Huang Weiqun. (2555). *On the Teochew Folk-custom in the Thai-Sino Literature Works* [论泰华

文学中的潮汕民俗风情]. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ชานตง: มหาวิทยาลัยจีหนาน.

Ye Chunsheng และ Lin Lunlun. (2553). *Encyclopedia of Teochew Folk Customs* [潮汕民俗大

典]. กวางตุ้ง: ประชาชนกวางตุ้ง.

